

Гриценко Андрій Петрович —

кандидат педагогічних наук, старший викладач Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Коло наукових інтересів: дослідження питань розвитку методики викладання історії в школі та закладах вищої освіти, упровадження аспектів інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів у освітній процес.

Основні науково-педагогічні здобутки – близько 30 статей та 30 навчальних посібників з методики викладання історії.

e-mail: grikand@ukr.net

DOI <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2018-4-86-90>

УДК 37.315.5

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

У даній статті аналізуються основні складові інформаційної компетентності майбутніх учителів історії. Представлено використання декількох варіантів даного поняття в науковій літературі та навчально-методичній документації: «інформаційна компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність», «інформаційно-комунікаційна компетентність». Зосереджено увагу на ряді відмінностей щодо назви інформаційної компетентності та її складових у майбутніх учителів і учнів закладів загальної середньої освіти, з якими вони будуть працювати у своїй професійній діяльності.

Ключові слова: інформація; інформаційна компетентність; інформаційно-цифрова компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; майбутні вчителі; компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції світової спільноти, наміри України щодо входження в Європейський освітній простір, нарешті, швидке оновлення інформації роблять модернізацію системи історичної освіти просто необхідною. На сучасному етапі розвитку суспільства вміння працювати з інформацією стає передумовою успіху майбутнього вчителя, його розвитку та творчості. У «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р [12], одним з головних державних пріоритетів визначено підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності громадян, насамперед, шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості, та забезпечення неперервності навчання.

На зміну традиційній «знаннєвій» парадигмі професійної підготовки фахівців приходиться компетентнісний підхід, основу якого складає сукупність фахових компетентностей. Упровадження компетентнісного підходу до навчання зумовлює нові підходи до засобів навчання, їх конструювання. Формування інформаційної компетентності (далі – ІК) передбачає обов'язкове використання в освітньому процесі комп'ютерної техніки й медіа-засобів та забезпечення оволодіння студентами прийомами опрацювання інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі поняття «інформаційна компетентність» має декілька складових. У дослідженнях А. Хуторського [15] виділяються психолого-педагогічні аспекти поетапного формування ІК. Також психолого-педагогічні аспекти формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця виділяє в своїх дослідженнях Т. Петухова [6]. Вчені О. Пометун [8; 9], І. Родигіна [13], розкриваючи в своїх дослідженнях основні умови та шляхи реалізації компетентнісного підходу до навчання, виділяють окремі аспекти ІК. На питанні активної самостійної обробки інформації людиною з використанням технологічних засобів зосереджує увагу О. Семенов [14].

У навчальній програмі для загальноосвітніх навчальних закладів «Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи», затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804, застосовано поняття «інформаційно-цифрова компетентність» як уміння використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації [4]. Закон України «Про освіту», прийнятий 5 вересня 2017 р., серед різних ключових компетенцій називає також інформаційно-комунікаційну компетентність [11].

Формулювання цілей статті полягають у дослідженні основних компонентів ІК майбутніх учителів історії.

Виклад основного матеріалу. У навчальній програмі з історії, затвердженій у 2017 році, ІК, як складова історичної компетентності, визначається як уміння працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їх надійність, виявляти і критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел.

ІК, опираючись на характер джерел та особливостей роботи з ними, можна звести до 4-х груп умінь: 1) опрацювання навчально-довідкової літератури; 2) переведення візуальної інформації у вербальну та навпаки; 3) критичне мислення; 4) сприйняття інформації з різних джерел. При цьому, на думку Н. Насирової [5], наголос в ІК робиться як на вміння аналізувати, інтерпретувати, оцінювати джерела інформації, так і на вміння шукати, обробляти інформацію за допомогою засобів навчання та інформаційних технологій.

Ця позиція конкретизується в резолюції Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі», де зазначається, що «для ознайомлення з історичними фактами та для їх критичного і аналітичного вивчення мають бути використані найрізноманітніші джерела навчальних матеріалів, зокрема: архіви...; кінофільми, документальні фільми та аудіовідеозаписи; матеріали, доступні завдяки інформаційним технологіям, які опановуються як індивідуально, так і в колективі...» [10].

В українській методиці навчання історії ІК визнається складовою предметної компетентності, але у різних методистів має різне змістовне наповнення. Так, К. Баханов розрізняє інформаційно-комунікативну компетентність як загальнонавчальну, до якої відносить уміння читати, писати, складати план, конспектувати тощо, та інформаційну історичну компетентність, яку називає компетентністю дійсності й джерел інформації. Останню визначає як сукупність знань (про події, особи; джерела інформації та їх особливості тощо) та умінь (описувати історичні джерела; розрізняти факт і точку зору, виокремлювати джерела первинної та вторинної інформації; порівнювати факти та їх інтерпретувати, визначати причини різних тлумачень історичних подій у джерелах; визначати ступінь достовірності інформації та цінність історичних джерел) [1, с. 114].

О. Пометун характеризує ІК як комплекс умінь учнів працювати з джерелами історичної інформації: користуватися довідковою літературою, інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації; систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці (хронологічні, синхроністичні, конкретизуючі, порівняльні та ін.), схеми, різні типи планів (простий, розгорнутий, картинний тощо); самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події тощо [7].

Тобто, майбутній вчитель історії під час проходження практики, а тим більше, займаючись професійною діяльністю, залучає учнів до засвоєння та критичного опрацювання інформації з різних інформаційних ресурсів (підручників, хрестоматій, посібників, веб-сайтів, віртуальних музеїв тощо). Засвоєні поняття та вміння потім використовуються для самостійного пошуку інформації з метою її оформлення під час усних відповідей чи/та представлення її у вигляді текстів, презентацій,

таблиць, схем і веб-сайтів, а також засвоєні поняття та вміння застосовуються у навчальних й життєвих ситуаціях [2, с. 54-55]. Дослідник О. Дрогайцев розглядає ІК у вузькому та широкому значеннях, пов'язуючи її у першому випадку з вмінням використовувати нові інформаційні технології, засоби і методи, а у другому – з вміннями здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації, розв'язувати інформаційно-пошукові задачі, використовуючи бібліотечні та електронні інформаційно-пошукові системи, тобто здійснювати інформаційну діяльність з використанням традиційних і новітніх електронних технологій [3].

Тому головним завданням викладачів педагогічних закладів вищої освіти є проведення системної і цілеспрямованої роботи з широким колом інформаційних ресурсів спільно зі студентами, формування у них достатнього рівня ІК, що дасть можливість проводити первинний аналіз історичних джерел; обирати інформацію для прийняття рішень, визначаючи її ступінь точності та важливості; аналізувати і порівнювати історичні явища з використанням інформації з різних джерел, а також застосовувати засвоєні знання і вміння у навчальних та життєвих ситуаціях; готувати в усній і письмовій формах повідомлення й презентації; опрацювати додаткові джерела інформації, відокремлюючи при цьому факти від інтерпретації, оцінюючи походження джерел, їх достовірність; із застосуванням набутих знань та вмінь у різних формах з використанням відповідного понятійного апарату та історичних джерел обгрунтовано пояснювати події минулого.

Тобто, майбутній учитель, на відміну від учнів закладів загальної середньої освіти, які поступово формують вміння працювати з інформацією і використовувати інформаційні ресурси та стають інформаційно компетентними, має не лише сформувати у собі названі вміння, але й, досягши їх високого рівня сформованості, вміти користуватись широким переліком засобів та інструментів для формування означених умінь роботи з інформацією у учнів, яких вони будуть навчати. Отже, вчитель повинен на достатньо високому рівні володіти методами збору і накопичення інформації. Але при цьому важливо виробити вміння практичного застосування інформації, отриманої з різних джерел, за умови її критичного осмислення та обробки. Адже ІК – це не лише грамотність і культура роботи з інформаційними ресурсами, це процес трансформації студента з достатнім рівнем сформованості ІК у інформаційно-компетентну особистість – фахівця (вчителя), який знає, як опрацювати і використати інформацію, організувати навчання таким чином, щоб інші могли у нього вчитися.

Висновки. На основі теоретичного аналізу ІК можна визначити як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та ефективної роботи з нею у всіх її формах і представленнях - як в традиційній, друкованій, так і в електронній формі; здатність до роботи з комп'ютерною технікою і телекомунікаційними технологіями та здатність до застосування знань і вмінь у професійній діяльності і повсякденному житті.

Отже, розвиток ІК можна назвати одним з пріоритетних завдань освіти, що має великі перспективи свого розвитку. Адже освітній процес закладів вищої освіти все більше і більше забезпечує розвиток інформаційної компетентності. Втім, у повній мірі це може бути реалізовано за наступних умов: актуалізації інформаційної складової навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів історії на всіх етапах навчання; їх включення в спеціально організовану навчально-пізнавальну діяльність, що розвивається, ускладнюється (від репродукції до творчої самореалізації), пов'язану з отриманням, зберіганням, обробкою і передачею інформації; забезпечення суб'єктної позиції особистості в інформаційному просторі навчально-пізнавальної діяльності. До того ж, інформаційна компетентність особистості є системоутворюючою, оскільки саме від рівня оволодіння цією компетентністю залежить рівень оволодіння особистістю всіма іншими ключовими компетентностями.

Використані джерела

1. Баханов К. О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: Монографія [Текст] / К. О. Баханов. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. – 384 с.
2. Гриценко А. П. Методика формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси [Текст] / А. П. Гриценко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 3. – Бердянськ: БДПУ, 2014. - С. 50-56.
3. Дрогайцев О. І. Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Олександр Іванович Дрогайцев. – Кривий Ріг : Б.в., 2009. – 20 с.

4. Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> - Назва з екрану.
5. Насырова Н. Х. Технология развития информационной компетентности студентов гуманитарных факультетов / Н. Х. Насырова [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.kpfu.ru/gum_konf/ot1.htm - Назва з екрану.
6. Петухова Т. П. Современная парадигма информационного общества как основа стратегии формирования информационной компетенции специалиста [Текст] / Т. П. Петухова. - Оренбург: Изд-во ОГУ, 2005 - С. 116-123.
7. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті [Текст] / О. Пометун // Історія в школах України. - 2007. - №6. - С. 3-12.
8. Пометун О. Компетентнісний підхід - найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти [Текст] / О. Пометун // Рідна школа - 2005. - №1. - С. 65-69.
9. Пометун О. І. Предметна компетентність учнів у процесі навчання історії / Олена Іванівна Пометун // Практичний довідник учителя історії. – Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методи навчання». - № 2 – 2015. – С. 56-58.
10. Про викладання історії у XXI столітті в Європі (Рекомендація 15 (2001). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(2001\)15.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(2001)15.htm) – Назва з екрану
11. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> - Назва з екрану.
12. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> – Назва з екрану.
13. Родигіна І. Реалізація компетентнісного підходу до навчання [Текст] / І. Родигіна // Освіта і управління - 2004. - Т. 7, №3/4. – С. 18-22.
14. Семёнов А. Л. Роль информационных технологий в общем среднем образовании / А. Л. Семёнов. - М.: Изд-во МИПКРО, 2000. - 12 с.
15. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования [Текст] / А. В. Хуторской // Народное образование. - 2003. – № 2. – С. 58-64.

References

1. Bakhanov K. O. Suchasna shkiljna istorychna osvita: innovacijni aspekty: Monografija [Tekst] / K. O. Bakhanov. – Donecjk: TOV “Jugho-Vostok, Ltd”, 2005. – 384 s.
2. Ghrycenko A. P. Metodyka formuvannja v starshoklasnykiv uminj vykorystovuvaty informacijni resursy [Tekst] / A. P. Ghrycenko // Naukovi zapysky Berdjansjkogho derzhavnogho pedagoghichnogho universytetu. Pedagoghichni nauky: zb. nauk. pr. - Vyp. 3. - Berdjansjk: BDP, 2014. -S. 50-56.
3. Drogajcev O. I. Formuvannya informacijnoyi kompetentnosti studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv u procesi navchannya humanitarny`x dy`scy`plin : avtoref. dy`s ... kand. ped. nauk: 13.00.09 / Oleksandr Ivanovy`ch Drogajcev . – Kry`vy`j Rig : B.v., 2009 . – 20 s.
4. Istorija Ukrainy`. Vsesvitnya istoriya. 5–9 klasy`. Navchal`na programa dlya zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv [Elektronny`j resurs] // Sajt Ministerstva osvity` i nauky` Ukrainy`. – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> - Nazva z ekranu.
5. Nasirova N. H. Tehnologiya razvitiya informacionnoi kompetentnosti studentov humanitarnih fakultetov / N. H. Nasirova [Elektronny`j resurs] – Rejim dostupu_ http://old.kpfu.ru/gum_konf/ot1.htm _ Nazva z ekranu.
6. Petuhova T. P. Sovremennaja paradigma informacionnogo obshhestva kak osnova strategii formirovanija informacionnoj kompetencii specialista [Tekst] / T. P. Petuhova. - Orenburg: Izd vo OGU, 2005. - S. 116-123.
7. Pometun O. I. Kompetentnisnyj pidkhdid u suchasnij istorychnij osviti [Tekst] / O. Pometun // Istorija v shkolakh Ukrainy. - 2007. - №6. - S. 3-12.
8. Pometun O. Kompetentnisnyj pidkhdid - najvazhlyvishyj orijentyr rozvytku suchasnoji osvity / O. Pometun // Ridna shkola. - 2005. - №1. - S. 65-69.
9. Pometun O. I. Predmetna kompetentnist` uchniv u procesi navchannya istoriji / Olena Ivanivna Pometun // Prakty`chny`j dovidny`k uchy`telya istoriji. – Biblioteka zhurnalu «Istorija i suspil`stvoznavstvo v shkolax Ukrainy`: teoriya i metody`ka navchannya». - № 2 - 2015. - S. 56-58.
10. Pro vykladannja istoriji u KhKhI stolitti v Jevropi (Rekomendacija 15 (2001). – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(2001\)15.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(2001)15.htm).

11. Pro osvitu: Zakon Ukrainyiny' vid 05 veresnya 2017 r. # 2145-VIII [Elektronny' j resurs] // Sajt Verhovnoyi Rady' Ukrainyiny'. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> - Nazva z ekranu.
12. Pro skhvalennja Strateghiji rozvytku informacijnogho suspiljstva v Ukraini: Rozporjadzhennja Kabinetu ministriv Ukrainy vid 15 travnja 2013 r. #386-r [Elektronnyj resurs] // Sajt Verkhovnoji Rady Ukrainyiny. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
13. Rodyghina I. Realizacija kompetentnognogho pidkhdodu do navchannja [Tekst] / I. Rodyghina // Osvita i upravlinnja. - 2004. - T. 7, #3/4. - S. 18-22.
14. Semjonov A. L. Rol' informacijnyh tehnologij v obshhem srednem obrazovanii [Tekst] / A. L. Semjonov. - M.: Izd-vo MIPKRO, 2000. – 12 s.
15. Hutorskoj A. Kljuचेvyе kompetencii kak komponent lichnostno orijentirovanoj paradigmy obrazovanija [Tekst] / A. V. Hutorskoj // Narodnoe obrazovanie. - 2003. - №2. - S. 58-64.

Гриценко А. П., кандидат педагогических наук, Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженка, старший преподаватель, г. Глухов, Украина

ОСНОВНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ

В данной статье анализируются основные составляющие информационной компетентности будущих учителей истории. Представлены использования нескольких вариантов данного понятия в научной литературе и учебно-методической документации: «информационная компетентность», «информационно-цифровая компетентность», «информационно-коммуникационная компетентность». Сосредоточено внимание на ряде различий в содержании информационной компетентности и ее составляющих у будущих учителей и учеников заведений общего среднего образования, с которыми они будут работать.

Ключевые слова: информация; информационная компетентность; информационно-цифровая компетентность; информационно-коммуникационная компетентность; будущие учителя; компетентностный подход.

Hrytsenko A., Candidate of Pedagogical Sciences, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, senior lecturer, Hlukhiv, Ukraine

TO THE QUESTION OF THE COMPONENTS OF INFORMATION COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS OF HISTORY

In this article the main components of the information competence of future teachers of history are analyzed. The use of several variants of this concept in scientific literature and educational-methodical documentation is presented: “information competence”, “information-digital competence”, “information and communication competence”. Accordingly, it is important for teachers of higher education institutions to conduct systematic and purposeful work with the students with a wide range of information resources, forming a sufficient level of information competence that will enable them to conduct a preliminary analysis of historical sources, to choose information for decision making, determining its degree of accuracy and importance. , analyzing and comparing historical phenomena with the use of information from various sources, as well as applying the acquired knowledge and skills in the educational and vital system. After all, the main task of the education system - to lay the foundations of information competence of the individual, that is, help to master the methods of collecting and accumulation of information. That is, information competence is the process of transforming a student with a sufficient level of information competence formation into an information-competent person - a specialist (teacher) who knows how to process information, organize knowledge and how to use information in such a way that others can learn from it. Therefore, attention is focused on a number of differences in the formation of information competence among future teachers from students of institutions of general secondary education with which they will work in their professional activities.

Key words: information; information competence; information and digital competence; information and communication competence; future teachers; competence approach.